

Programma Leefomgeving **WERKPROGRAMMA BODEM EN ONDERGROND 2010 - 2014**

***naar een veilige en duurzame ondergrond
en afronding bodemsaneringsoperatie***

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	3
2. ENSCHEDESE ONDERGROND, DE OPGAVE	5
2.1. ONDERGROND MEER DAN BODEM; LOKALE THEMA'S	5
2.2. BODEMKWALITEIT EN BODEMVERONTREINIGING	6
<i>Achtergrondkwaliteit en grondverzet</i>	6
<i>Bodem- en grondwaterverontreiniging</i>	7
2.3. BODEMSANERINGSOPERATIE: SPOEDLOCATIES	9
3. ENSCHEDESE AANPAK BODEM EN ONDERGROND	12
3.1. FOCUS EN STURING	12
3.2. BELEIDSKADER EN DOELSTELLING	12
3.3. PRIORITEIT 1: AANPAK SPOEDLOCATIES	14
3.4. PRIORITEIT 2: GEBIEDSGERICHT (GROND)WATERBEHEER.....	15
3.5. PRIORITEIT 3: INFORMATIEBEHEER EN COMMUNICATIE	16
3.6. PRIORITEIT 4: VISIE ONDERGROND EN OVERIGE THEMA'S	17
<i>Ondergrondvisie</i>	17
<i>Bodemkwaliteitskaart</i>	17
3.7. DOORLOPENDE ACTIVITEITEN EN VERPLICHTINGEN (ISV-2)	18
4. INZET FINANCIËLE MIDDELEN	19
4.1. BESCHIKBARE MIDDELEN EN GENERIEKE ONTWIKKELINGEN	19
4.2. INZET MIDDELEN	19
<i>Ambtelijk apparaat en transitie</i>	19
<i>Inzet middelen</i>	19
4.3. MEDEFINANCIERING EN SUBSIDIËRING	20
4.4. INDICATOREN EN MONITORING WERKPROGRAMMA.....	20
4.5. RISICOPARAGRAAF, EVALUATIE EN HERIJKING 2011	21

BIJLAGEN

1. Beelden bodemkwaliteit en werkvoorraad
2. Projectenlijst werkprogramma 2010 - 2014

Foto voorzijde

Verontreinigd grondwater is één van de grootste knelpunten van het Enschedese waterbeheer én de bodemsaneringsoperatie. In de wijk Roombeek wordt het watersysteem duurzaam ingericht door middel van gebiedsgericht beheer. Naast het voorkomen van natte kelders, wordt gezuiverd saneringswater nuttig hergebruikt, onder meer als voeding voor de Roombeek of warmte-koude winning.

1. Inleiding

De gemeente Enschede is verantwoordelijk voor de kwaliteit en het verantwoord gebruik van de ondergrond, onder meer vanuit de *Wet bodembescherming*. Naast een actief bodembeheer (beschermend en conserverend), wordt bijvoorbeeld onderzoek naar bodemverdachte activiteiten uitgevoerd. Zonodig worden bodemsaneringsoperaties uitgevoerd vanuit zowel de overheid alsook door derden.

Op 10 juli 2009 is het '*Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties*' (bodemconvenant) ondertekend door het Rijk (ministeries van VROM, LNV en VenW), de provincies (IPO), gemeenten (VNG) en de waterschappen (UvW). Met dit convenant verandert het landelijke bodembeleid ingrijpend. Tevens verschuiven de verantwoordelijkheden van het Rijk naar de provincies en gemeenten.

Sturing bodemsaneringsoperatie

In 1997 heeft het Rijk besloten dat alle bodemverontreinigingen in 2030 moeten zijn gesaneerd of beheersbaar moeten zijn. Op dat moment heeft ze de landelijke 'bodemsaneringsoperatie' opgestart. De uitvoering van deze operatie is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Rijksoverheid en de overheden die bevoegd gezag zijn in het kader van de *Wet bodembescherming*. Het Rijk is verantwoordelijk voor de kwaliteit en de voortgang van de bodemsaneringsoperatie als geheel. Ze stelt daarvoor financiële middelen, wet- en regelgeving en beleidsinstrumenten ter beschikking. De verantwoordelijkheid voor het bijhouden van de inspanningen die zijn verricht, ligt bij het bevoegde gezag. Sinds 1 januari 2002 is de gemeente Enschede op eigen verzoek aangewezen als bevoegd gezag inzake de *Wet bodembescherming*. Hiermee is de gemeente verantwoordelijk voor de lokale uitvoering van de landelijke *bodemsaneringsoperatie*. Vanuit het *Besluit bodemkwaliteit* kan de gemeente tevens eisen stellen aan bodemkwaliteit en hergebruik van grond. Met het inwerking treden van het bodemconvenant zijn vanaf 10 juli 2009 de verantwoordelijkheden voor de landelijke bodemsaneringsoperatie verschoven van het Rijk, naar de gezamenlijke overheden.

Met de veranderingen van het bodembeleid¹ zijn ook de kaders waarbinnen Enschede de landelijke bodemsaneringsoperatie (zie kader) tot uitvoering brengt anders geworden. Kern van de ingezette lijn is dat het bodembeleid wordt gekanteld: van een centraal gestuurde saneringsoperatie naar decentrale ruimtelijke afweging en gebiedsgericht beheer. Bodem en ondergrond worden hierdoor primair vanuit de milieuhoeft in het ruimtelijke - en beheerdomein geplaatst. Concreet wordt de uit Den Haag gestuurde en gefinancierde bodemsaneringsoperatie op termijn beëindigd en de decentrale overheden worden verantwoordelijk voor het beheer van de bodemkwaliteit. Bovendien vindt sturing plaats via bestuurlijke arrangementen en niet meer op basis van prestatie-indicatoren.

Met het tot stand komen van het *bodemconvenant* is sprake van een belangrijke transitie in het bodembeleid en –werkveld. De sinds jaren 1980 in uitvoering zijnde bodemsaneringsoperatie moet in hoofdzaak vóór 2015 zijn afgerond². Voor Enschede betekent dit dat op korte termijn de bodem voldoende veilig moet zijn om de beoogde functie te kunnen uitoefenen. Dit betekent echter ook dat een groot deel van de niet-risicovolle bodemverontreinigingen niet meer van overheidswege worden aangepakt. Beide elementen vragen om een goede en heldere communicatie met burgers en bedrijfsleven én om een goed beheer de bodem en bodeminformatie.

¹ Concreet richt VROM zich in het kader van de bodemsaneringsoperatie uitsluitend op echt risicovolle situaties, waarvoor geldt dat deze uiterlijk in 2015 beheersbaar moeten zijn gemaakt. Voor locaties met een risico voor de volksgezondheid geldt dat deze zo mogelijk al in 2010 moeten zijn aangepakt. Brondocumenten:

- Algemene Rekenkamer-rapport Voortgang Bodemsaneringsoperatie (Tweede Kamer 30 015 nr 2 d.d. 8 maart 2005);
- Brief voortgang bosa-operatie Staatsecretaris Van Geel d.d. 13 december 2005 (Tweede Kamer 30 015 nr 6 d.d. 22 december 2005);
- Aanbiedingsbrief MKBA - Staatsecretaris Van Geel d.d. december 2006 (Tweede Kamer 30 015 nr 6 d.d. 11 december 2006);
- Brief voortgang bosa-operatie LMV 2007.123185 d.d. 21 december 2008 (Tweede Kamer 30 015 nr 20 d.d. 4 januari 2008);
- Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties, Rijk / IPO / VNG / UvW, 10 juli 2009.

² Voor 2015 moeten alle humane spoedlocaties (volksgezondheid) zijn aangepakt of tenminste veilig zijn gemaakt. Tevens moet voor 2015 een lijst zijn opgesteld van spoedeisende locaties op het vlak van ecologie of verspreiding. Enschede wil voor 2015 niet alleen deze inventarisatie hebben uitgevoerd, maar tevens hebben voorzien in heldere beheerconstructies op het vlak van grondwaterkwaliteit (verspreiding) en ecologie.

Naast de aanpak van spoedlocaties, is dus het inrichten en borgen van het beheer van de bodem en ondergrond en informatievoorziening essentieel. Op het vlak van het beheer van de grondwaterkwaliteit (spoedlocaties verspreiding) ligt daarbij een link met het stedelijk waterbeheer. Hierin is het gemeentelijk watertakenplan (GRP+) leidend. De prioriteiten in het werkprogramma bodem en ondergrond zijn daarmee:

1. aanpak spoedlocaties bodemsaneringsoperatie (volksgezondheid, ecologie, verspreiding);
2. inrichten gebiedsgericht bodembeheer;
3. informatiebeheer en communicatie; en,
4. overige thema's en opgaven.

De bodemsaneringsoperatie wordt gefinancierd vanuit stedelijke vernieuwingsgelden (GSB; tot 2011) en de doeluitkering bodem (DUB, waar vanaf 2011 ook de GSB-bodemgelden aan worden toegevoegd). Ten aanzien van de inzet van GSB-gelden is sprake van een aantal prestatieafspraken met het Rijk (*zie ook hoofdstuk 3*), die grotendeels overeenkomen met de bovengenoemde vier prioriteiten. In dit werkprogramma voor de periode 2010 t/m 2014 worden de Enschedese taken ten aanzien van de bodemsaneringsoperatie uitgewerkt en van financiële middelen voorzien. Deze taken zijn verankerd in het gemeentelijke programma *Leefomgeving* en maken daarmee deel uit van het reguliere programma en bijbehorende verantwoordingssystematiek.

De reguliere wettelijke taken ten aanzien van vergunningverlening en handhaving op grond van de Wet bodembescherming worden ten dele gefinancierd vanuit dit programma. Deze werkzaamheden zijn echter voor wat betreft inhoud en proces vastgelegd in een kwaliteitsmanagementsysteem (en gerelateerde documenten) en worden in dit werkprogramma niet nader beschreven of ingevuld.

Het onderhavige werkprogramma is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

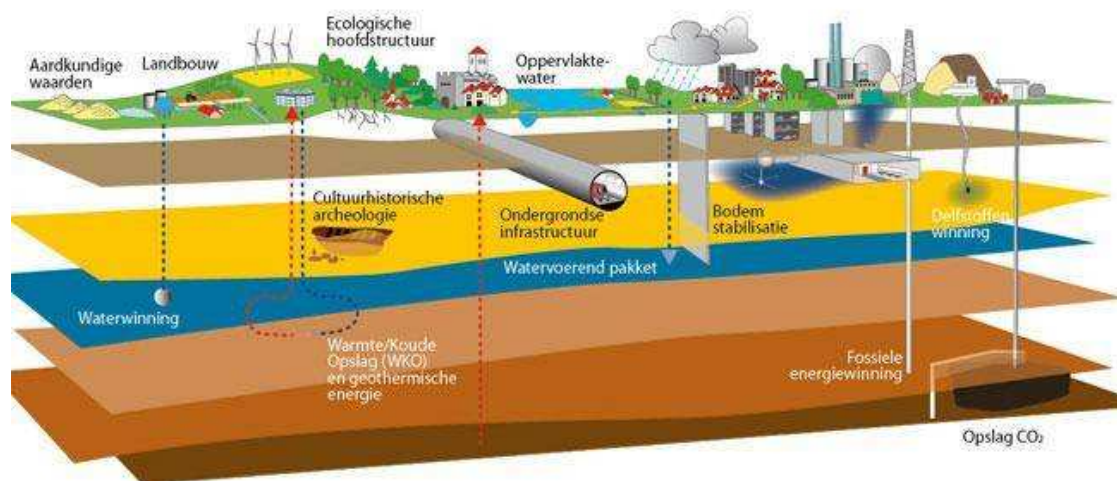
- de Enschedese ondergrond, de opgaven (hoofdstuk 2);
- de Enschedese aanpak (hoofdstuk 3); en,
- financiën en inzet financiële middelen (hoofdstuk 4).

2. Enschedese ondergrond, de opgave

2.1. Ondergrond meer dan bodem; lokale thema's

Sinds de affaire Lekkerkerk, begin jaren 1980 stond de bodem synoniem voor verontreiniging of bedreiging. De waarde van bodem of ondergrond als drager voor stedelijke ontwikkeling, archeologische of aardkundige waarde, voedselproductie of ecosysteem werd naar de achtergrond geschoven.

De laatste jaren is het besef doorgedrongen dat bodem en ondergrond kansen en bedreigingen kent. Met de in 2006 door VROM uitgebrachte *Nota Ruimte* heeft de ondergrond een duidelijke en heldere plaats gekregen in de ruimtelijke ontwikkeling. In gebiedsprocessen en –ontwikkelingen komen naast de chemische bodemkwaliteit (klassieke bodemsanering) ook thema's als archeologie, aardkundige waarden, draagkracht ondergrond, waterberging en grondverzet aan de orde. Ook in de in 2009 vastgestelde Omgevingsvisie van de provincie Overijssel heeft de ondergrond een belangrijke plaats gekregen als natuurlijke drager van de stad en het agrarische en cultuurlandschap.

Figuur 2.1-1: generieke bodemfuncties (bron: SKB)

Enschede heeft, vanwege haar ligging in het oosten van het land en op een door de ijstijden gevormde stuwwal, een bijzondere ondergrond. In deze ondergrond worden delfstoffen als zout en zand gewonnen, maar ook drink- en proceswater. In de Enschedese bodem is ook sprake van historische erfenissen in de vorm van archeologische resten en verontreinigingen vanuit het industriële verleden. In de onderstaande *tabel 2.1* zijn een aantal voor Enschede relevante bodemthema's opgenomen³, geselecteerd op basis van de huidige bekende informatie ten aanzien van de ondergrond.

De thema's zijn in hoofdlijn op te delen in **ingrepen** in de ondergrond (mijnbouw, benutting, kelders, kabels & leidingen), natuurlijke **bodemprocessen**, **bodemwaarden** (archeologie, aardkundige waarden), **ecologische bodemkwaliteit**, **fysische bodemkwaliteit** en **chemische bodemkwaliteit**, waaronder bodemverontreiniging.

³ Selectie van relevante thema's op basis van de mede door Enschede opgestelde routeplanner bodemambities (www.bodemambities.nl).

Tabel 2.1: Relevante bodemthema's Enschede

Thema's	Relevante aspecten
Ingrepen in de bodem - delfstoffen (zout- en zandwinning) - waterwinning (drink- of proceswater) - ondergronds ruimtegebruik - warmte-koude opslag (WKO) - niet-gesprongen explosieven (NGE's)	bodemdaling (sinkholes), ecologie, hergebruik cavernes en zandwinputten vernatting of verdroging (ook binnenstedelijk), 'competing claims' 'competing claims', meervoudig ruimtegebruik energie; duurzaamheidsambities, 'competing claims' Arbo-regelgeving, openbare orde en veiligheid
Bodemprocessen - erosie, bodemdaling / inklinking, vermisting e.d.	problematiek rondom bodemprocessen speelt niet / nauwelijks in Enschede
Bodemwaarden - aardkundige waarden - archeologie / cultuurhistorie	conserveren, Laag van Usselo e.d., 'competing claims' 'competing claims'
Ecologische bodemkwaliteit - biodiversiteit, bodemvruchtbaarheid	biodiversiteit, bodemvruchtbaarheid m.n. in buitengebied speelt nauwelijks
Fysische bodemkwaliteit - watersysteem: afdekking en verdichting	afname waterberging en infiltratievermogen bodem
Chemische bodemkwaliteit - diffuse chemische kwaliteit - grondwaterkwaliteit - lokale verontreinigingen	gekoppeld aan thema grondverzet industriële erfenissen, effecten op waterwinning aanpak o.a. via bodemsaneringsoperatie

Naast de van oudsher klassieke thema's, zoals bodemverontreiniging, is sprake van een aantal andere thema's die onderling een duidelijke samenhang vertonen. In Enschede is voldoende inzicht in een aantal specifieke thema's rondom bodemkwaliteit en –waarden. Een aantal andere thema's, vooral gerelateerd aan bodemprocessen en het ruimtelijke domein spelen in de praktijk op dit moment nauwelijks een rol. Ten aanzien van een thema als ecologische bodemkwaliteit liggen de belangen met name bij partners in het buitengebied zoals de landbouw- en natuurorganisaties.

Enschede heeft in 2007 geparticipeerd in een pilot 3D-bestemmingsplannen van het Ministerie van VROM en is daarmee één van de eerste Nederlandse gemeenten die hebben geëxperimenteerd met deze ondergrond component in bestemmingsplannen. Om de ondergrond een definitieve plaats te geven in het ruimtelijk domein zal echter een duidelijke informatiestructuur moeten worden neergezet en visie ontwikkeld.

2.2. Bodemkwaliteit en bodemverontreiniging

Achtergrondkwaliteit en grondverzet

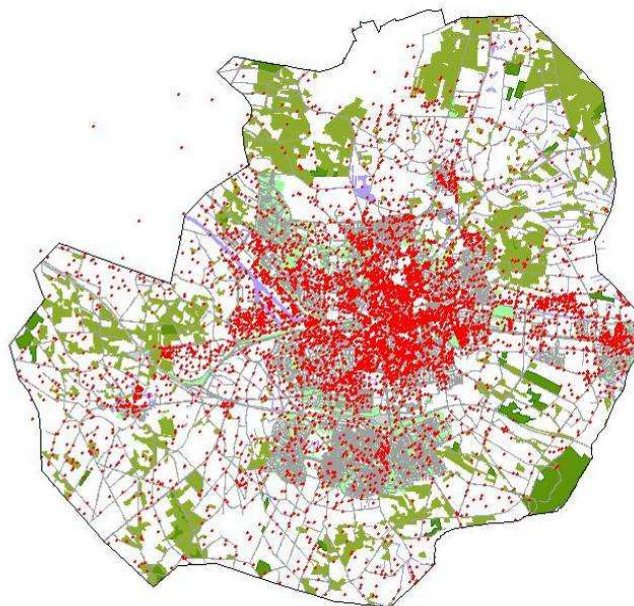
Sinds 1999 beschikt Enschede over een bodemkwaliteitskaart, waarop de chemische achtergrondkwaliteit van de grond is weergegeven. Dit is de kwaliteit van de bodem in onverdachte gebieden, waarbij dus de verontreinigingen (zoals vanuit historische industrie) niet zijn meegenomen. Deze informatie is vooral bedoeld om hergebruik van vrijkomende grond te faciliteren.

Op 22 september 2008 is een nieuwe bodemkwaliteitskaart met bijbehorend beleidskader voor grondverzet door de Raad vastgesteld (stuknr. 13491). Uit de bodemkwaliteitskaart blijkt dat het Enschedese buitengebied (afgezien van mogelijke specifieke verontreinigingsbronnen) als 'schoon' kan worden beschouwd en het stedelijk gebied, met inbegrip van de industrieterreinen, tenminste geschikt is voor een woonbestemming. Aan ditzelfde raadsbesluit is gekoppeld een zogenaamde bodemfunctieklassekaart. Daarin wordt een koppeling gelegd tussen de ruimtelijke functie en de chemische streefkwaliteit van de bodem, als zijnde een wettelijke verplichting vanuit het Besluit bodemkwaliteit.

Concreet komt het erop neer dat Enschede hiermee een chemische streefkwiteit voor een ruimtelijke functie heeft vastgelegd. Dit is voor het buitengebied 'schoon' (de z.g. AW2000 norm), Voor het stedelijk gebied is dit de kwaliteit 'wonen', daar worden dus lichte verontreinigingen zonder relevante risico's acceptabel geacht. In elk geval zal hier nooit sprake zijn van risico's voor de volksgezondheid.

Bodem- en grondwaterverontreiniging

In de periode 2003 – 2004 is in het gehele land uitgebreid archiefonderzoek uitgevoerd naar locaties met mogelijke chemische bodemverontreiniging ten behoeve van het zogeheten *landsdekkendbeeld bodemkwaliteit*. Hiertoe zijn onder meer Hinderwet-, milieu, en bouwarchieven geraadpleegd en is luchtfoto-onderzoek uitgevoerd. Landelijk zijn in 2004 ruim 600.000 mogelijk verontreinigde locaties geïnventariseerd. Enschede heeft eind 2004 haar overzicht van alle verdachte en mogelijk vervuilde locaties aangeleverd bij het ministerie van VROM,. Het complete overzicht met verdachte en mogelijk vervuilde locaties in de gemeente Enschede omvatte destijds 8.194 locaties (zie *figuur*). Dit overzicht heeft destijds ter inzage gelegen voor burgers en belanghebbenden.

In de periode 2005 – 2009 heeft in het kader van de bodemsaneringsoperatie (zie ook *volgende paragraaf*) uitgebreid onderzoek plaatsgevonden naar de meest risicovolle verdachte locaties op het vlak van volksgezondheid (humaan), ecologie en verspreiding via het grondwatersysteem. In de onderstaande *tabel 2.2* zijn de in deze periode gerealiseerde aantallen onderzoeken en bodemsaneringen opgenomen, vanuit zowel de markt als de bodemsaneringsoperatie (ISV/Wbb).

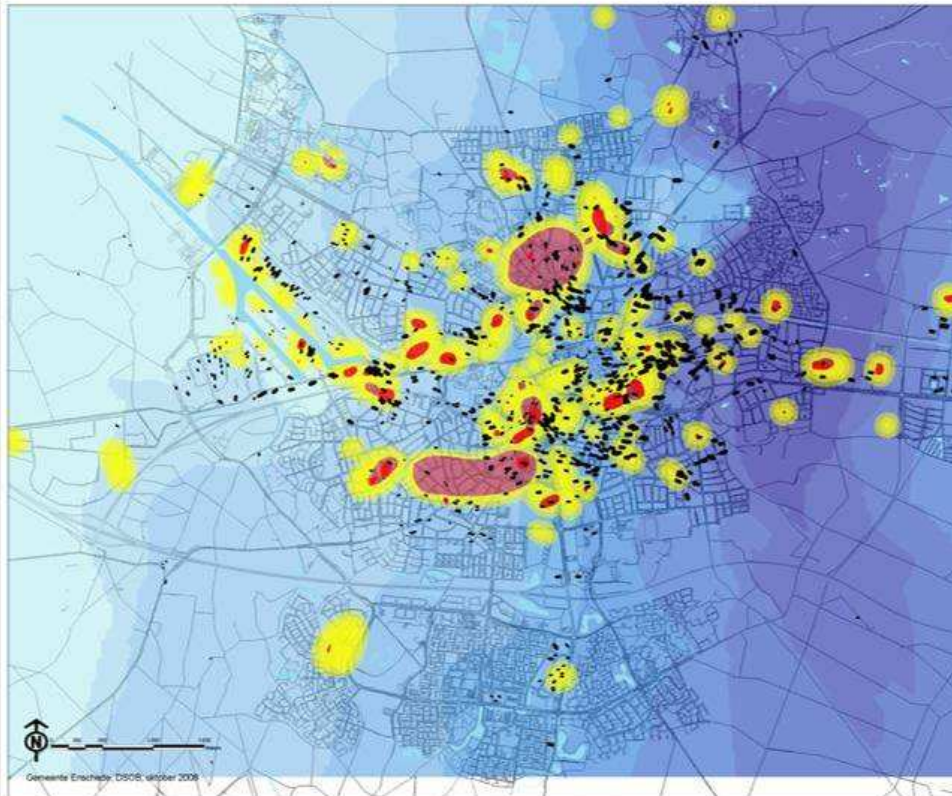
Tabel 2.2: Uitvoering bodemsaneringsoperatie Enschede2005 - 2009, gedifferentieerd naar financieringskader

	Programma 2005 - 2009		Realisatie programma 2005 – 2009*	
	ISV-2 / Wbb	Markt	ISV-2 / Wbb	Markt
Aantal historisch onderzoek	250	360	2.158 (863%)	767 (213%)
Aantal verkennend onderzoek	150	240	169 (113%)	526 (219%)
Aantal nader onderzoek	16	45	26 (163%)	118 (262%)
Aantal saneringsplan	5	30	6 (120%)	97 (323%)
Aantal saneringen	9	24	20 (222%)	124 (517%)
Aantal m2 verontreinigd oppervlak	5.000	20.000	68.822 (>999%)	373.086 (>999%)
Aantal m3 verontreinigde grond	10.015	17.000	17.994 (180%)	250.520 (>999%)
Aantal m3 verontreinigd grondwater	182.000	25.000	162.948 (90%)	93.713 (373%)
Bodemprestaties (bpe's)**	107.845	75.300	187.983 (175%)	1.162.131 (>999%)

** aan RIVM geleverde monitoringgegevens (t.b.v. rapportage VROM en Tweede Kamer), cumulatieve%

*** bpe = bodemprestatie-eenheid, rekenformule over m2 oppervlakte en m3 volume criteria

Uit de uitgevoerde inventarisaties en onderzoeken blijkt dat in Enschede vooral sprake is van een groot probleem met de grondwaterkwaliteit. Met name is sprake van de aanwezigheid van verontreinigingen met oplosmiddelen in het grondwater. Dit vanwege de vroegere textielindustrie en aanwezige chemische wasserijen, waar veelvuldig (chloorhoudende) oplosmiddelen werden toegepast. De omvang van deze problematiek is weergegeven in de onderstaande *figuur 2.2-2*.

Figuur 2.2-2: globaal beeld grondwaterverontreinigingen met oplosmiddelen

Grootschalige complexe grondwaterverontreinigingen zijn slechts één aspect in het stedelijk waterbeheer. Door vanuit het watersysteem te denken en werken is het sectorale denken en daarmee de focus op beperkte oplossingen in Enschede overboord gezet. Grondwaterkwaliteit en –kwantiteit worden niet meer los van elkaar gezien of benaderd. Het waterbeheer (kwantiteit, kwaliteit en benutting) wordt in Enschede centraal en integraal geregeld, via het zogeheten gebiedsgerichte waterbeheer. Gebiedsgericht (grond)waterbeheer is geen doel, maar een middel om het stedelijk watersysteem op orde te krijgen en te houden. Landelijk is Enschede hiermee erkend voorloper in gebiedsgericht (grond)waterbeheer, door kennis van het watersysteem en ondergrond te matchen aan haalbare en creatieve oplossingen en een heldere regie.

Zoals vele grote steden kent ook Enschede haar knelpunten ten aanzien van het waterbeheer:

- slechte grondwaterkwaliteit door de industriële historie en de daaraan te relateren risico's voor ecosystemen, stedelijke ontwikkelingen en grondwateronttrekkingen;
- wateroverlast in de woonwijken door toenemende verstedelijking, veranderingen in neerslagintensiteit en staken industriële grondwateronttrekkingen;
- versnippering van taken en bevoegdheden in het waterbeheer (provincie, waterschap, gemeente en industriële grondwateronttrekkers).

Het onderkennen van deze knelpunten heeft in 2007 geresulteerd in het vaststellen van een gemeentelijke strategische wateragenda. Deze strategische wateragenda is een verbijzondering van het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid, gericht op het Enschedese waterbeheer. Bij het inrichten van het gemeentelijke watersysteem en verdere invulling van beleid en planvorming is duurzaamheid een eerste leidend principe. Concreet betekent dat, dat natuurlijke systemen zoveel mogelijk bepalend zijn en dat ingrepen zoveel mogelijk moeten worden voorkomen of geminimaliseerd. Een tweede leidend principe is leefbaarheid: overlast (ook in financiële zin) moet zoveel mogelijk worden voorkomen. Het derde leidende principe is doelmatigheid: ingrepen in het waterbeheer zullen zoveel mogelijk moeten worden gerealiseerd op de meest voor de hand liggende plek, door de partijen die daar het meeste baat bij zullen hebben en tegen acceptabele kosten

Vanwege de aard en het schaalniveau van de problematiek, maar wellicht nog meer door de wens om zelf regie te kunnen voeren, is in Enschede al snel de keuze gemaakt om het GRP+ (verbreed gemeentelijk rioleringsplan) als centrale kapstok te gebruiken voor de verdere uitwerking van het stedelijk waterbeheer in al haar facetten. Via deze planfiguur kan zowel inhoudelijke als financiële dekking worden gevonden voor kansen en knelpunten in het watersysteem. Voor zover binnen het stedelijk gebied van Enschede sprake is van integrale gebiedsgerichte maatregelen ten aanzien van waterbeheer en/of grondwaterkwaliteitbeheer, worden deze geacht een directe koppeling te hebben met het op 18 december 2008 door de Raad vastgestelde GRP+ / watertakenplan. In voorkomende gevallen zullen dan specifieke beheerplannen moeten worden opgesteld. Hiertoe zijn een aantal pilotgebieden aangewezen, waaronder de wijk Roombeek.

2.3. Bodemsaneringsoperatie: spoedlocaties

Doelstelling van het Rijk vanuit NMP-3 (1998) was om eventuele risicovolle verontreinigingen uiterlijk in 2030 te hebben gesaneerd dan wel onder controle te hebben. Op de overige locaties zou alleen een bodemonderzoek worden uitgevoerd wanneer dat in een ander kader wordt vereist, bijvoorbeeld bij een bouwvergunningen of een private transactie. In 2004 zijn met VROM en BZK prestatie- en programma-afspraken gemaakt over de Enschedese bodemsaneringsoperatie. Vanuit deze overeenkomst worden de prestaties gerealiseerd. Sinds 2004 is echter het speelveld in bodemsaneringsland sterk gewijzigd. In het complexe veld van decentralisatie, veranderende risico-inzichten en invloeden van andere (veelal Europese) beleidsterreinen, blijkt de landelijke aansturing van een onderzoeks- en saneringsprogramma op ruim 600.000 locaties lastig te zijn.

Staatssecretaris Van Geel (tot 2007) en Minister Cramer (2007 - 2010) van VROM hebben hierover een aantal malen uitgebreid van gedachten gewisseld met de Tweede Kamer, wat heeft geresulteerd in het vaststellen van een MKBA (Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse) voor de bodemsaneringsoperatie en een groot aantal voorgenomen beleidswijzigingen. Concreet richt VROM zich in het kader van de bodemsaneringsoperatie uitsluitend op echt risicovolle situaties, waarvoor geldt dat deze uiterlijk in 2015 beheersbaar moeten zijn gemaakt. Voor locaties met een risico voor de volksgezondheid geldt dat deze zo mogelijk al in 2010 moeten zijn aangepakt. Inmiddels zijn in dit kader een aantal beleidswijzigingen doorgevoerd en is op 10 juli 2009 het *bodemconvenant* getekend.

Enschede heeft vooruitlopend op de ondertekening van het bodemconvenant reeds in 2008 haar doelstellingen en uitgangspunten voor de bodemsaneringsoperatie aangescherpt door het vaststellen van de nota *Herprioritering en herijking ISV/Wbb bodemprogramma 2005-2009* (Raadsbesluit d.d. 17 november 2008; stuknr. 13507). Vanaf 2009 is met name ingezet op het verkrijgen van een verder inzicht in de spoedeisende saneringslocaties, het beheer van het stedelijk grondwater (gebiedsgerichte aanpak, o.a. in Roombeek) en voor diverse stedelijke (ontwikkelings)locaties. Met deze aanscherping in 2009 zijn de in het *bodemconvenant* opgenomen doelstellingen voor 2010 en 2015 haalbaar.

In het kader van de beleidswijzigingen en het tot stand komen van het *bodemconvenant*, is in 2009 door de gezamenlijke bevoegde overheden een herprioritering van de gehele landelijke werkvoorraad uitgevoerd. Hierbij zijn ervaringen in de aanpak van onderzoek en saneringsopgave meegenomen. Gekeken is niet langer naar alle bodemverontreinigingen, maar uitsluitend naar bodemverontreinigingen die kunnen resulteren in risico's voor de volksgezondheid (humaan), de ecologie of verspreiding in het grondwatersysteem. Dit zogenaamde FOCUS-project heeft voor Enschede een herschikking van de werkvoorraad opgeleverd. Van de oorspronkelijke 8.194 verdachte locaties zijn 216 locaties aangemerkt als mogelijk spoedeisend (*lees: mogelijk risicovol voor volksgezondheid, ecologie of verspreiding*).

Tabel 2.3: Enschedese bodemsaneringsoperatie in aantallen en tijdsperspectief

	2004 t/m 2009	2010 - 2014	2015 - verder
Verdachte locaties 2004	8.194		
Afgevoerd werkvoorraad t/m 2009			
- gesaneerd, beveiligd	-/- 144		
- onderzocht, niet ernstig*	-/- 2000		beheer
- niet herleidbaar / correctie**	-/- circa 200		
Resterende werkvoorraad	circa 5.000		
Herijking saneringsoperatie 2009			
- buiten bodemsaneringsoperatie		-/- circa 4.800	beheer
- FOCUS-project: spoed, waarvan:		216	-/- 205
* humaan (volksgezondheid)		16	-/- 16
* ecologie		5	-/- 5
* verspreiding (grondwater)		86	-/- 86
* inmiddels afgevoerd / onderzocht		109	-/- 109
Perspectief 2015			0

* niet ernstig = geen bodemsaneringsoperatie, aanpak in ander kader, bijv. bouwvergunning

** betreft niet hervindbare locaties en/of locaties waar geen specifieke gegevens van bekend zijn

In de *tabel 2.3* is de kwantitatieve bodemsaneringopgave van Enschede in de tijd schematisch weergegeven. Opvallend is het grote aantal locaties dat is afgevallen vanwege de waarschijnlijkheid dat het geen ernstige (saneringsplichtige) verontreinigingen betreft of verontreinigingen die wel saneringsplichtig kunnen zijn, maar thans niet meer onder de bodemsaneringsoperatie vallen. Veel potentiële bodemverontreinigingen worden overgelaten aan marktpartijen c.q. eigenaren van onroerend goed. Om deze partijen goed te kunnen informeren is een goede informatiestructuur en communicatiestrategie van belang.

Tot de bodemsaneringsoperatie behoren nadrukkelijk niet de saneringen van asbestwegen en soms daaraan gerelateerde bodemverontreinigingen. Deze verontreinigingen worden door of namens het Ministerie van VROM door de Dienst Landelijk Gebied en de provincie Overijssel opgepakt in een separate saneringsregeling. Hierbij fungeert de gemeente Enschede in voorkomende gevallen uitsluitend als bevoegd gezag (toetsend) voor de bodemverontreiniging en houdt een vinger aan de pols ten aanzien van communicatie en de belangen van de Enschedese burgers of bedrijven.

Vanuit de bodemsaneringsoperatie is in 2008 en 2009 niet alleen gekeken naar mogelijk verdachte of verontreinigde locaties, maar ook naar (niet-verdachte) gevoelige bestemmingen. In dat kader zijn een aantal volkstuinen, schoolterreinen en kinderspeelplaatsen onderzocht. Met name op een aantal speelplaatsen is plaatselijk bodemverontreiniging aangetroffen. Ondanks dat het hier geen spoedeisende (risicovolle) verontreinigingen betreft, is dit toch een onwenselijke situatie. Daarom wordt ook dit aspect aangepakt in het werkprogramma 2010 – 2014. In dit kader wordt eveneens de gemeentelijke rol als eigenaar en beheerder van onroerende goederen in relatie tot bodemverontreiniging meegenomen.

Een ander belangrijk gegeven is de constatering dat relatief veel spoedeisende (risicovolle) locaties te maken hebben met het grondwatersysteem. *Figuur 2.2* illustreert dit beeld treffend: de aanpak van slechte grondwaterkwaliteit is een belangrijke opgave voor Enschede. Zoals aangegeven in *paragraaf 2.2* heeft Enschede door middel van het vaststellen van het GRP+ inmiddels gekozen voor een integrale aanpak van het (grond)waterbeheer.

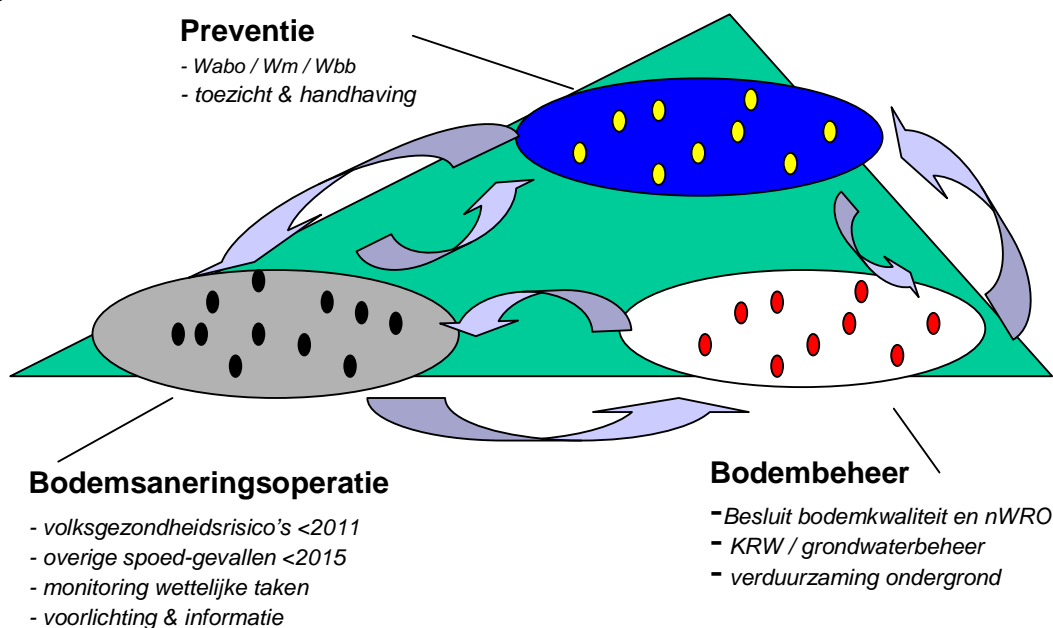
3. Enschedese aanpak bodem en ondergrond

3.1. Focus en sturing

De gemeentelijke taken ten aanzien van de Wet bodembescherming (Wbb) zijn verankerd in het programma Leefomgeving. Als bevoegd gezag Wbb heeft de gemeente de taak ten aanzien van de bodemsaneringsoperatie om de (potentieel) sterk verontreinigde locaties binnen de gemeente aan te pakken. Dit werkplan richt zich op de uitvoering van de bodemsaneringsoperatie en daarmee vanaf 2010 primair op de aanpak van spoedeisende (risicovolle) locaties. In de analyse (*paragraaf 2.3*) is aangegeven dat dat niet geheel losgezien kan worden van de overige verdachte of verontreinigde locaties: ook daar is sprake van een opgave. Vandaar dat dit werkplan ook uitspraken doet over de inrichting van een informatie- en communicatiestructuur alsmede actieve beheervormen voor bodem en grondwater.

De bodembeleidsthemas zijn in onderlinge samenhang weergegeven in de onderstaande figuur 3.1-1. Taken die samenhangen met preventie worden niet behandeld in dit werkprogramma. Overige thema's of taken zullen in meer of mindere mate wel worden behandeld.

Figuur 3.1-1: de bodembeleidsdriehoek

3.2. Beleidskader en doelstelling

Leidend in het werkprogramma bodem en ondergrond 2010 -2014 zijn de afspraken in het *bodemconvenant* in relatie tot de opgaven van de gemeente Enschede (hoofdstuk 2). Aangezien de gemeente Enschede geen formele ondertekenaar was van het *bodemconvenant* (dat was de VNG), is Enschede niet formeel gebonden aan het convenant. Het Rijk heeft daarom gemeend om de convenantsafspraken te concretiseren in de grotestedenbeleid (GSB) afspraken over de periode 2010 t/m 2014.

De GSB-afspraken tussen het Rijk en de gemeente Enschede zijn vastgelegd per brief d.d. 5 oktober 2009 (kenmerk 0900069363 RO) en een aanvullende brief d.d. november 2009. Specifiek voor het thema (prestatieveld) bodem is het volgende vastgelegd (citaat):

“Voor de het prestatieveld bodem is het op 10 juli 2009 afgesloten convenant tussen het Rijk, IPO, VNG en UvW leidend. In dit convenant zijn de kwalitatieve doelstellingen benoemd waarvoor de ondertekenaars zich moeten gaan inzetten. Dit convenant sluit aan bij de eind 2008 uitgezette Enschedese beleidslijn. Vanaf 2010 zal ten aanzien van bodemverontreinigingen primair worden ingezet op:

- **De aanpak van risicovolle situaties op het terrein van bodemkwaliteit:**
 - o *eind 2010 is een inventarisatie van humane spoedlocaties gereed (volksgezondheid gerelateerd);*
 - o *eind 2015 zijn geïdentificeerde humane spoedlocaties gesaneerd of beveiligd;*
 - o *eind 2015 is een inventarisatie van ecologische en verspreidingsspoedlocaties gereed;*
 - o *bij de aanpak van bodemkwaliteitsrisico's wordt primair uitgegaan van de in 2004 vastgestelde werkvoorraad (landsdekkend beeld). In Enschede wordt echter ook nadrukkelijk gekeken naar gevoelige bestemmingen (o.a. kinderspeelplaatsen, volkstuinten) en de rol van eigenaren en bedrijven. Hierdoor kunnen ook na 2010 resp. 2015 mutaties op de bedoelde lijsten plaatsvinden, waarin het beschikbaar gestelde budget niet voorziet.*
- **Het vormgeven van een duurzaam beheer van de bodem- en ondergrond:**
 - o *via het opstellen van een visie voor bodem en ondergrond. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij een op te stellen structuurvisie en/of bestemmingsplannen;*
 - o *via het gebiedsgericht waterbeheer is in Enschede reeds in een planfiguur vastgelegd (GRP+/watertakenplan). Vanaf 2010 wordt de koppeling met de (door het Rijk aan te passen) Wet bodembescherming gelegd en e.e.a. verder uitgewerkt in gebiedsbeheerplannen;*
 - o *wij verwachten dat het Rijk zich zal inspannen om uiterlijk begin 2010 de wettelijke kaders ten aanzien van gebiedsgericht waterbeheer te hebben geregeld. Daarnaast verwachten wij dat het Rijk ons ondersteuning zal leveren op het vlak van het beheer van de ondergrond, met name richting het Ministerie van Economische Zaken (mijnbouw gerelateerde aspecten, waaronder zout- en energiewinning) en zonodig de provincie Overijssel (KWO).*
- **Een verdere uitbouw van in- en externe informatievoorziening, onder andere samen met Rijk, provincie en waterschap:**
 - o *Enschede participeert in de VROM/RIVM-pilot Atlas Leefomgeving en is in overleg met provincie en waterschap om te komen tot een vorm van informatieuitwisseling;*
 - o *het uitbouwen van informatievoorziening over bodem en ondergrond naar de burger en het uitbouwen van digitale loketten en ons Klanten Contact Centrum (KCC).*

Opgemerkt wordt dat het ambitieniveau van Enschede hoog is in relatie tot de (indicatief) beschikbare middelen. Bij de in het bodemconvenant vastgelegde MidTerm review (eind 2010) zal worden vastgesteld of en in hoeverre de hierboven vastgelegde ambities haalbaar zijn.”

Helder is dat de GSB-afspraken nauw samenhangen met de Enschedese opgaven. Tevens worden – naast financiële middelen - ook duidelijk faciliteiten van het Rijk verwacht om aan de opgaven te kunnen voldoen. Een en ander wordt in de navolgende paragrafen verder uitgewerkt.

3.3. Prioriteit 1: aanpak spoedlocaties

GSB-afspraken 1: De aanpak van risicovolle situaties op het terrein van bodemkwaliteit:

- eind 2010 is een inventarisatie van humane spoedlocaties gereed (volksgezondheid gerelateerd);
- eind 2015 zijn geïdentificeerde humane spoedlocaties gesaneerd of beveiligd;
- eind 2015 is een inventarisatie van ecologische en verspreidingsspoedlocaties gereed;
- bij de aanpak van bodemkwaliteitsrisico's wordt primair uitgegaan van de in 2004 vastgestelde werkvoorraad (landsdekkend beeld). In Enschede wordt echter ook nadrukkelijk gekeken naar gevoelige bestemmingen (o.a. kinderspeelplaatsen, volkstuinen) en de rol van eigenaren en bedrijven. Hierdoor kunnen ook na 2010 resp. 2015 mutaties op de bedoelde lijsten plaatsvinden, waarin het beschikbaar gestelde budget niet voorziet.

Het veilig maken van de Enschedese bodem is onze eerste prioriteit. De aanpak van mogelijk risicovolle spoedlocaties staat daarin centraal. De in *tabel 2.3* opgenomen lijst met 205 mogelijke spoedlocaties, bestaat uit twee segmenten, te weten 1. de z.g. *vangnetgevallen*⁴ en 2. de overige spoedlocaties, waarbij sprake is van een probleemeigenaar (meestal bedrijven of de gemeente als eigenaar van de openbare ruimte).

Voor het tweede segment geldt dat onderzoek en sanering in principe voor rekening komen van de desbetreffende eigenaren. Om een snelle aanpak van deze locaties te bewerkstelligen, wordt naast communicatie ook een handhavingstraject richting eigenaren ingezet. Zonodig kan hier beperkt fysiek onderzoek worden uitgevoerd om risico's nader in beeld te brengen. Bedrijven hebben voor subsidie van een eventuele sanering in het verleden de mogelijkheid gehad om subsidie bij het Rijk aan te vragen. Voor zover voor dit segment financiële middelen aan sanering of tijdelijke beveiliging worden besteed, zal kostenverhaal op de eigenaar van het onroerende goed plaatsvinden.

Voor het eerste segment, *vangnetgevallen*, geldt dat sanering in principe van overheidswege zal worden uitgevoerd. Een en ander op grond van artikel 48 van de Wet bodembescherming en voor zover daarin niet is voorzien op de wijze, bedoeld in de artikelen 13, 27, 28, 43 tot en met 47 of 72. De gemeente Enschede voert alleen van overheidswege een sanering uit indien sprake is van spoedeisende humane risico's.⁵ Voor spoedeisende risico's ten aanzien van ecologie en verspreiding via het grondwater zijn in de meeste gevallen beheermaatregelen beter op zijn plaats (zie ook *paragraaf 3.4, gebiedsgericht beheer*).

Voor de Enschedese *vangnetgevallen* geldt een volgende aanpak:

- aanpak humane spoedlocaties uiterlijk voor eind 2010;
- inventarisatie en eventuele aanpak ecologische spoedlocaties uiterlijk eind 2014; en,
- inventarisatie en eventuele aanpak spoedlocaties verspreiding uiterlijk eind 2014 via het gebiedsgerichte spoor (*paragraaf 3.4*).

Tevens zal specifiek onderzoek worden uitgevoerd naar 1. de kans op uitdamping van verontreinigingen vanuit het grondwatersysteem (mogelijk leidend tot humane risico's) en 2. gevoelige bestemmingen, zoals kinderspeelplaatsen, scholen en moestuinen. De aanpak van eventueel aan te treffen verontreinigingen zijn in principe aan de eigenaren / beheerders van deze locaties, tenzij sprake is van een spoedeisende verontreiniging. In dit laatste geval worden verontreinigingen in dit werkprogramma meegenomen. Ook zal in dit kader aandacht worden besteed aan de gemeentelijke rol als eigenaar / beheerder van de openbare ruimte en onroerende goederen in relatie tot de aanwezigheid van bodemverontreiniging.

⁴ Vangnetgevallen zijn spoedeisende bodemsaneringsgevallen die niet door marktpartijen (bedrijven, particulieren en gemeentelijke initiatieven) worden aangepakt en daarmee financiering van de (rijks)overheid behoeven (inzet ISV- en Wbb-middelen).

⁵ Sanering zal in de meeste gevallen functiegericht plaatsvinden, tot het niveau industrie, wonen of landbouw/natuur. Doel van de sanering is het creëren van een duurzame veilige situatie. Opgemerkt wordt dat dit een *vangnet*-functie betreft; de gemeente treedt niet in de plaats van een veroorzaker of probleemeigenaar.

3.4. Prioriteit 2: gebiedsgericht (grond)waterbeheer

GSB-afspraken 2: Het vormgeven van een duurzaam beheer van de bodem- en ondergrond:

- (...zie par. 3.6)
- *via het gebiedsgericht waterbeheer is in Enschede reeds in een planfiguur vastgelegd (GRP+/watertakenplan). Vanaf 2010 wordt de koppeling met de (door het Rijk aan te passen) Wet bodembescherming gelegd en e.e.a. verder uitgewerkt in gebiedsbeheerplannen;*
- *wij verwachten dat het Rijk zich zal inspannen om uiterlijk begin 2010 de wettelijke kaders ten aanzien van gebiedsgericht waterbeheer te hebben geregeld. Daarnaast verwachten wij dat het Rijk ons ondersteuning zal leveren op het vlak van het beheer van de ondergrond, met name richting het Ministerie van Economische Zaken (mijnbouw gerelateerde aspecten, waaronder zout- en energiewinning) en zonodig de provincie Overijssel (KWO).*

De verontreiniging van het grondwatersysteem vormt het grootste aandachtspunt van de Enschedese ondergrond. Veelzeggend is de constatering dat het merendeel van de aan te pakken spoedlocaties in Enschede gerelateerd is aan verspreiding van verontreiniging via het grondwatersysteem.

In de wijk Roombeek is sprake van meerdere verontreinigingsgevallen met oplosmiddelen in het grondwatersysteem. Het merendeel van deze verontreinigingen wordt reeds gesaneerd, vanuit meerdere juridische kaders en door meerdere gemeente-gerelateerde opdrachtgevers (vanuit zowel de private alsook publieke rol). Belangrijke complicerende factoren in het gebied zijn de industriële onttrekkingen en lokale vernattingsproblemen (waaronder water in kelders en kruipruimten). Daarnaast heeft het waterschap de wens om in dit gebied de Roombeek permanent van water te voorzien.

In de periode 2007 – 2009 heeft de gemeente in dit gebied een aantal studies uitgevoerd naar de “knoppen” van het watersysteem. Concreet is gekeken naar de mate van wateroverlast, de effecten van onttrekkingen. Op basis van deze studies zijn enkele scenario's ontwikkeld waarin grondwateroverlast, de veiligheid van bestaande onttrekkingsbronnen en de aanpak en beheersing van de aanwezige verontreinigingen werd meegenomen. Op dit moment wordt in samenspraak met de direct betrokken actoren (onttrekkers, waterschap en provincie) de laatste hand gelegd aan het waterbeheerplan Roombeek. Uiteraard is ook hier sprake geweest van een worsteling om het integrale waterbeheerplan voldoende af te stemmen op de sectorale regelgeving. Naast dekking vanuit het GRP+, zal hierbij ook een formeel Wbb-traject worden gevolgd (mede afhankelijk van beleidsontwikkelingen VROM).

Het is de bedoeling om in vanaf eind 2010 ook pilots op te zetten in andere delen van de stad, net name in het gebied Pathmos / Slijpsteen. Hier is sprake van een grootschalige grondwaterverontreiniging die zijn herkomst vindt aan de Slijpsteen. Gelet op de aard van de problematiek, verschil in actoren en mogelijke oplossingsrichtingen, zal het waterbeheer in de andere pilotgebieden vrijwel zeker een andere detailinvulling en daarmee ook andere procesbenadering gaan krijgen dan in de wijk Roombeek. De lokale oplossing bepaalt in Enschede de aanvliegroute.

In het kader van het gebiedsgerichte beheer van het bodem- en watersysteem zal ook het bestaande (kwantitatieve) meetnet worden geëvalueerd en aangepast op het in te stellen beheer van het water- en bodemsysteem. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van regionale en landelijke bestaande structuren en meetnetten van o.a. provincie, waterschap en TNO/RIVM.

3.5. Prioriteit 3: informatiebeheer en communicatie

GSB-afspraken 3: een verdere uitbouw van in- en externe informatievoorziening, onder andere samen met Rijk, provincie en waterschap:

- *Enschede participeert in de VROM/RIVM-pilot Atlas Leefomgeving en is in overleg met provincie en waterschap om te komen tot een vorm van informatieuitwisseling;*
- *het uitbouwen van informatievoorziening over bodem en ondergrond naar de burger en het uitbouwen van digitale loketten en ons Klanten Contact Centrum (KCC).*

Vanaf 2010 is een groot aantal locaties buiten de bodemsaneringsoperatie gepositioneerd, vanwege de waarschijnlijkheid dat het geen ernstige (saneringsplichtige) verontreinigingen betreft of verontreinigingen die wel saneringsplichtig kunnen zijn, maar niet spoedeisend (risicovol). Veel mogelijke bodemverontreinigingen worden daarmee overgelaten aan marktpartijen en eigenaren van onroerend goed. Om deze partijen goed te kunnen informeren is een goede informatiestructuur en communicatiestrategie van belang.

Naast het beheren van alle bodem(kwaliteits)informatie in een centrale gegevensopslag (Bis4All), wordt ingezet op het ontsluiten van informatie over bodem en ondergrond naar burgers en bedrijfsleven. Dit zal via een aantal sporen plaatsvinden (o.a. samenhangend met beoogde doelgroepen):

- Atlas Leefomgeving, met name gericht op in- en externe professionele partijen in het ruimtelijk domein;
- digitale loketten, met name gericht op burgers en bedrijven;
- tweedelijns support voor (complexe) inhoudelijke vragen en ondersteuning.

Ten aanzien van informatiebeheer wordt niet alleen gekeken naar gegevens betreffende bodem- en grondwaterkwaliteit en de voortgang van de bodemsaneringsoperatie, maar ook worden gegevens uit andere bodem en ondergrond informatiebronnen ontsloten. Hiertoe zal een actieve samenwerking en informatieuitwisseling plaatsvinden met onder meer provincie, waterschap en landelijke organisaties, zoals TNO/Deltares (Dinoloket) en Alterra. Onderdeel van deze verbreding is ook de toekomstige basisregistratie ondergrond (BRO), waarin de gemeente een deel van haar gegevens als bronhouder beschikbaar zal moeten stellen aan een landelijke informatiestructuur.

Op het vlak van de bodemsaneringsoperatie zal een eenduidige communicatiestructuur worden opgezet richting betrokken burgers en bedrijfsleven. Hierbij zal specifiek aandacht worden geschonken aan verontreinigingsgevallen die buiten de bodemsaneringsoperatie zijn geplaatst en tot de verantwoordelijkheid behoren van de desbetreffende onroerend goed eigenaren.

3.6. Prioriteit 4: visie ondergrond en overige thema's

GSB-afspraken 2: Het vormgeven van een duurzaam beheer van de bodem- en ondergrond:

- *via het opstellen van een visie voor bodem en ondergrond. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij een op te stellen structuurvisie en/of bestemmingsplannen;*
- *(...zie par 3.4);*
- *(...) Daarnaast verwachten wij dat het Rijk ons ondersteuning zal leveren op het vlak van het beheer van de ondergrond, met name richting het Ministerie van Economische Zaken (mijnbouw gerelateerde aspecten, waaronder zout- en energiewinning) en zondig de provincie Overijssel (KWO).*

Ondergrondvisie

Vanuit de lijn informatiebeheer (*paragraaf 3.5*) worden gegevens met betrekking tot bodem en ondergrond geïnventariseerd en ontsloten. Vanuit de met het Rijk overeengekomen GSB-afspraken zal een visie op de ondergrond worden opgesteld met een onderliggende *Atlas van de Enschedese ondergrond*. Deze visie bevat een aantal prioritaire afwegingskaders ten aanzien van de positionering van de ondergrond in het ruimtelijke domein. Deze visie op de ondergrond heeft als aspect-structuurvisie een directe (ondergeschikte) relatie met de Enschedese structuurvisie die in 2010 wordt opgesteld vanuit het programma *Stedelijke Ontwikkeling*. De visie op de ondergrond heeft eveneens een (ondergeschikte) hiërarchische relatie met het gemeentelijk rioleringsplan / watertakenplan (GRP+).

Specifieke punten die worden meegenomen in de visie op de ondergrond zijn onder meer het gemeentelijk (grond)waterbeheer, bodemenergie (warmte-koude opslag; WKO) en de zoutcavernes in de diepere ondergrond. De visie op de ondergrond zal in overleg en zo mogelijk samenwerking met externe partners worden opgesteld. Hierbij wordt in elk geval gedacht de provincie Overijssel en het Waterschap Regge & Dinkel

Bodemkwaliteitskaart

In het kader van het Besluit bodemkwaliteit wordt tenminste elke vijf jaar de achtergrondkwaliteit van de bodem vastgesteld. Dit om grondverzet te faciliteren, maar ook om zo mogelijk een tendens tijdig op te merken. De eind 2008 vastgestelde bodemfunctieklassenkaart en bodemkwaliteitskaart zullen uiterlijk in 2013 moeten worden geactualiseerd. Ook het op- en laten vaststellen van grondwaterkwaliteitskaarten zal hierbij worden meegenomen, voor zover dit een meerwaarde heeft voor het uitvoeren van Enschedese bodembeleid of maatschappelijke partners.

3.7. Doorlopende activiteiten en verplichtingen (ISV-2)

Enkele langlopende activiteiten uit de periode 2005 – 2009 lopen door in het onderhavige werkprogramma.

Eind 2009 heeft de gemeente Enschede alle prestatie-indicatoren van het voorgaande *ISV/Wbb-bodemprogramma 2005 – 2009* gerealiseerd. Wel is sprake van enige doorloop in activiteiten, dit betreft een langdurig doorlopende grondwatersanering (Voortsweg), investeringen in het waterbeheer Roombeek en een aantal monitoring- en nazorglocaties.

In de periode 2010 – 2014 zullen deze langdurig doorlopende activiteiten een plaats moeten gaan krijgen binnen de reguliere beheertaken van het programma Leefomgeving. Specifiek wordt daarbij nagegaan of en in hoeverre deze doorlopende activiteiten kunnen worden ingebracht bij het gebiedsgerichte (water)beheer.

4. Inzet financiële middelen

4.1. Beschikbare middelen en generieke ontwikkelingen

Vanuit het Rijk zijn de volgende middelen toegekend aan Enschede om haar wettelijke taken ten aanzien van de uitvoering van de Wet bodembescherming te realiseren:

- financiering apparaatskosten, saneringsoperatie buitengebied en bijkomende kosten (o.a. bijdrage aan UP Bodemconvenant) via Doeluitkering Bodem (DUB): **0,541 x 5 = € 2,705 mln.***
(Septembercirculaire Gemeentefonds, kenmerk 2009-0000509233, in Voorjaarscirculaire 2010 gekort met jaarlijks € 10.000,--).
- financiering opgaven *bodemconvenant* vanuit GSB bodemgelden (ISV-3): **0,400 x 5 = € 2,00 mln.**
(vanaf 1-1-2011 eveneens in de DUB ondergebracht)
- financiering doorloop opgaven ISV-2 periode vanuit GSB-algemeen (ISV-3): **€ 0,600 mln.**

* een deel van deze gelden – totaal circa € 100.000,-- zullen conform landelijke afspraken moeten worden ingebracht in het landelijke Uitvoeringsprogramma (UP) Bodemconvenant door middel van een inhouding op de DUB via de Voorjaars- of Najaarscirculaire Gemeentefonds. In de Voorjaarscirculaire 2010 is reeds € 50.000,-- ingehouden

4.2. Inzet middelen

Ambtelijk apparaat en transitie

Een substantieel deel van de DUB is bedoeld als dekking voor de personele inzet voor de uitvoering van de wettelijke taken. Het apparaat wordt dus deels gedekt vanuit deze doeluitkering. Naast de reguliere apparaatstaken als vergunningverlening, handhaving en management van de bodemsaneringsoperatie is daarin ook opgenomen een bijdrage voor kwaliteitsborging en landelijke overleg- en aansturingstructuren. Daarbij behoren ook de uitvoeringskosten van het bodemconvenant, die in twee tranches (te weten voorjaarscirculaire en najaarscirculaire 2010) in mindering zullen worden gebracht op het gemeentelijke budget.

De doeluitkering is mede afhankelijk gesteld van de omvang van de wettelijke taken, met inbegrip van de uitvoering van de vanuit overheidswege gefinancierde bodemsaneringsoperatie. Conform de doelstellingen van het bodemconvenant, zal vanaf 2015 een deel van deze activiteiten zijn afgerond en daarmee wegvallen. Gezien de koppeling tussen doeluitkering en bijdrage apparaatskosten zal daarmee ook een deel van de dekking van het apparaat wegvallen. Dit zal vermoedelijk ook gepaard gaan met verschuivingen in of reductie van het ambtelijk apparaat. Om deze verschuivingen te kunnen opvangen, is daarom in de periode tot 2015 ook de financiële ruimte gecreëerd om dit ook op te kunnen vangen, bijvoorbeeld door de inzet van tijdelijk personeel.

Inzet middelen

In bijlage 2 is een overzicht van de aan het werkprogramma gekoppelde projecten en activiteiten met de daaraan toe te kennen financiële middelen opgenomen. Hierbij wordt vooralsnog ene onderscheid gemaakt tussen de inzet van de DUB en GSB-gelden (die per 1-1-2011 eveneens aan de DUB worden toegevoegd). In hoofdlijn wordt een volgende inzet van middelen voorgestaan:

- Doeluitkering Bodem (DUB; Najaarscirculaire 2009), **€ 2,705 mln.**, onderverdeeld:
 - ambtelijk apparaat (vgl. begroting 2005 – 2009): $0,338 \times 5 = € 1,690$ mln.
 - landelijke structuren, inhuur, kwaliteitsborging en transitiekosten: $0,173 \times 5 = € 0,465$ mln.
 - communicatie en interne producten: $0,100 \times 5 = € 0,400$ mln.
 - voorziening korting bodemconvenant, reserve: $0,030 \times 5 = € 0,150$ mln.

- GSB-bodemgelden, **€ 2,00 mln.**, onderverdeeld:
 - aanpak spoedlocaties: € 0.5 mln.
 - gebiedsgericht beheer: € 1.0 mln.
 - informatieproducten en visie ondergrond € 0.5 mln.
- GSB-algemeen (doorloop ISV-2), **€ 0,600 mln.**, onderverdeeld:
 - investeringen waterbeheersysteem Roombeek e.o.

4.3. Medefinanciering en subsidiëring

Gelet op de beperkte beschikbare financiële middelen in relatie tot de te realiseren doelen, zal in de periode 2010 – 2014 geen sprake kunnen zijn van medefinanciering of subsidiëring van projecten of activiteiten van derden anders dan hetgeen is vastgelegd in dit werkprogramma.

Voor onder meer het bedrijfsleven zijn op landelijk niveau door het Rijk gefaciliteerde subsidiestructuren aanwezig (o.a. Bedrijvenregeling). Voor particulieren is een wettelijk vangnet gecreëerd, wat onderdeel uitmaakt van dit werkprogramma.

4.4. Indicatoren en monitoring werkprogramma

Daar waar voorgaande periode (2005 – 2009) de prestatieafspraken met het Rijk vooral kwantitatieve indicatoren telde (zoals aantallen onderzoeken, aantallen saneringen en m2 en m3 gesaneerde bodem of grondwater) zijn de prestatieafspraken voor de periode 2010 – 2014 vooral procesmatig en kwalitatief van aard. Naast een koerswijziging van de bodemsaneringsoperatie zoals vastgelegd in het bodemconvenant, heeft dat ook te maken met het gebrek aan betekenis van de vroegere landelijke indicatorenset.

Belangrijkste indicator in de Enschedese bodemsaneringsoperatie is (de reductie van) het aantal risicovolle spoedlocaties. Doelstelling is om deze in 2015 te hebben aangepakt. De volksgezondheidsrisico's moeten al in 2011 zijn opgelost. Op de resterende locaties (ruim 8000 stuks) zal actief beheer en zonodig handhaving moeten worden vormgegeven.

Tabel 4.4: Enschedese indicatoren bodemsaneringsoperatie (aantal locaties)

	2010	2011	2015
Spoedlocaties bodemsaneringsoperatie	216	150	0
- waarvan humaan (volksgezondheid)	16	0	0
Beheer en handhaving bodemlocaties	> 8000	> 8000	> 8000

Andere thema's uit het werkprogramma moeten leiden tot een beeld van de actuele kwaliteit van de Enschedese bodem en ondergrond, van waaruit (in bijvoorbeeld een ondergrondvisie) ook een aantal kwalitatieve (beheer)indicatoren voor de periode vanaf 2015 moeten worden ontwikkeld en vastgesteld.

4.5. Risicoparagraaf, evaluatie en herijking 2011

Een groot deel van de inspanningen in het kader van de bodemsaneringsoperatie liggen in de jaren 2010 en 2011. Dat zijn ook de jaren dat relatief veel middelen nodig zijn voor de realisatie van de geplande werkzaamheden. Dit is een probleem wat niet alleen in Enschede speelt, maar ook landelijk. Daarom wordt op landelijk niveau, vanuit het *bodemconvenant*, eind 2011 een MidTerm Review (MTR) uitgevoerd, waarbij voortgang, middelen en doelen worden getoetst. Deze MTR kan tot een bijstelling van de convenantsafspraken leiden. Vanwege deze reden zal ook in Enschede eind 2011 een MTR worden uitgevoerd, gericht op dit werkprogramma. Uiterlijk begin 2012 zal daarom een evaluatie en zonodig bijstelling van dit werkprogramma aan de Raad worden aangeboden. Deze evaluatie en bijstelling bevat in elk geval:

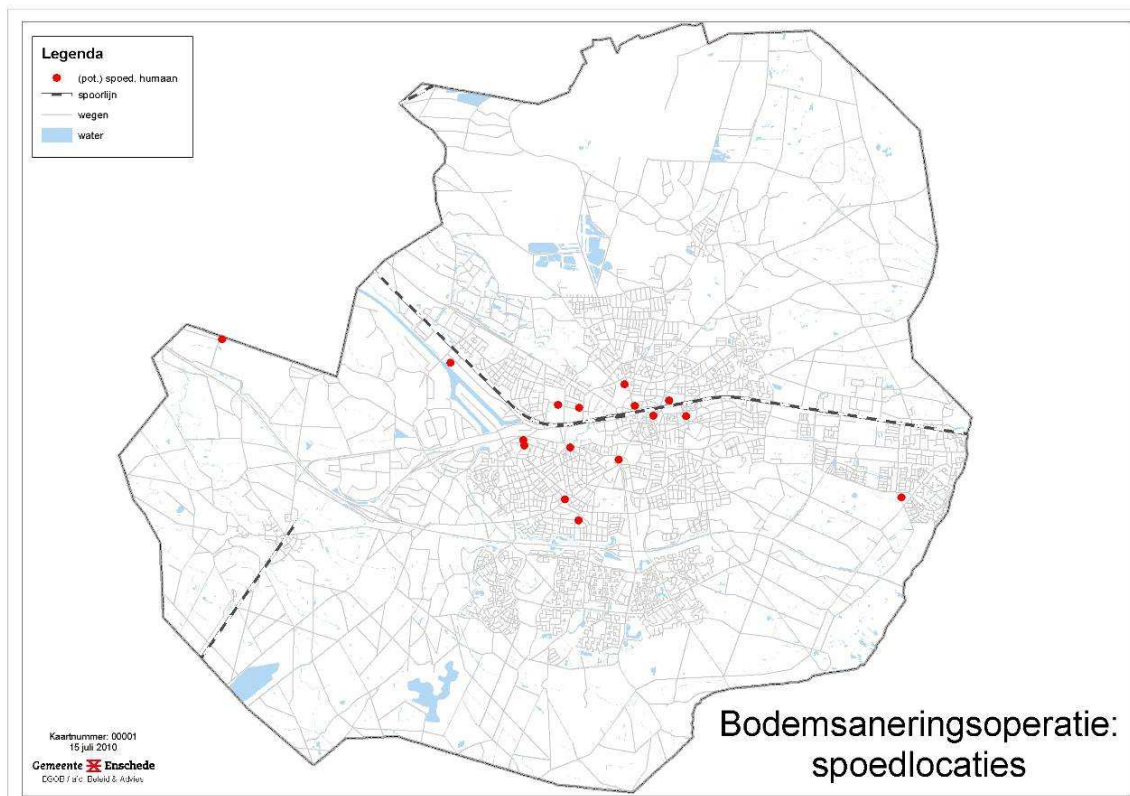
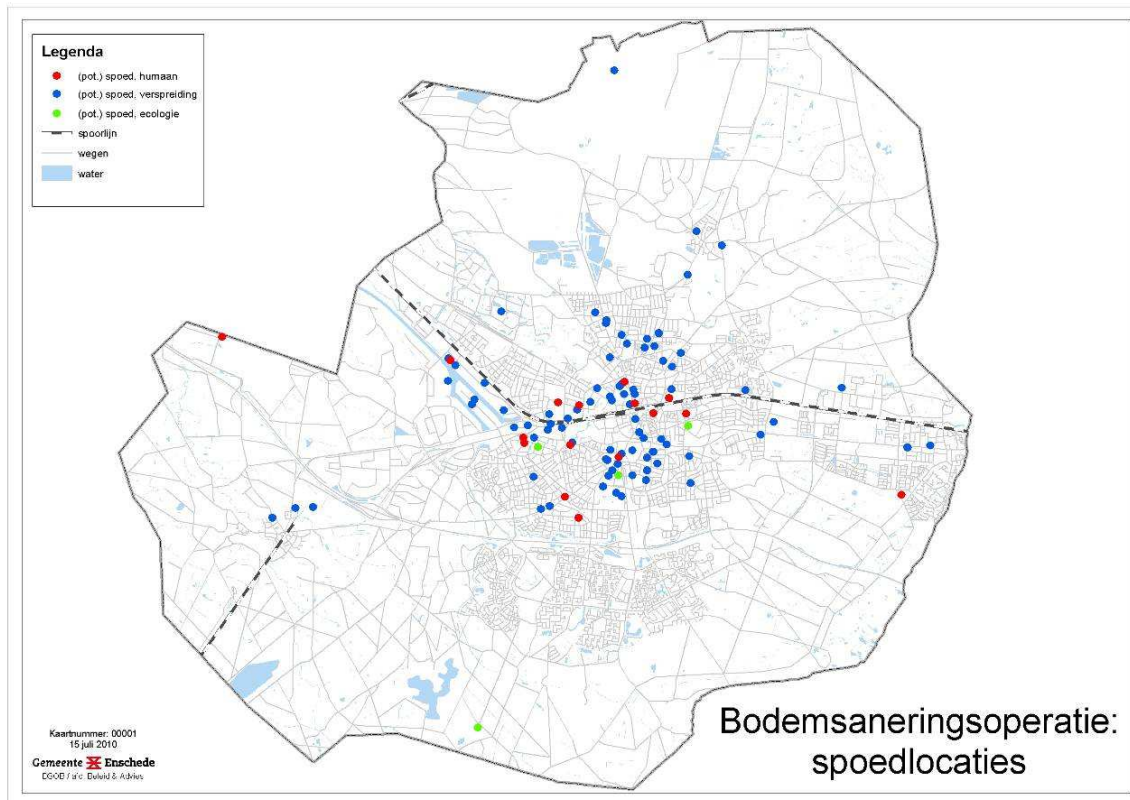
- inzicht in behaalde prestaties en doelen en bestede en beschikbare middelen;
- inzicht in resterende opgaven voor Enschede;
- koppeling met landelijke MTR en ontwikkelingen;
- voorstel inzet middelen resterende periode t/m 2014;
- optioneel: bijstelling doelen en opgaven.

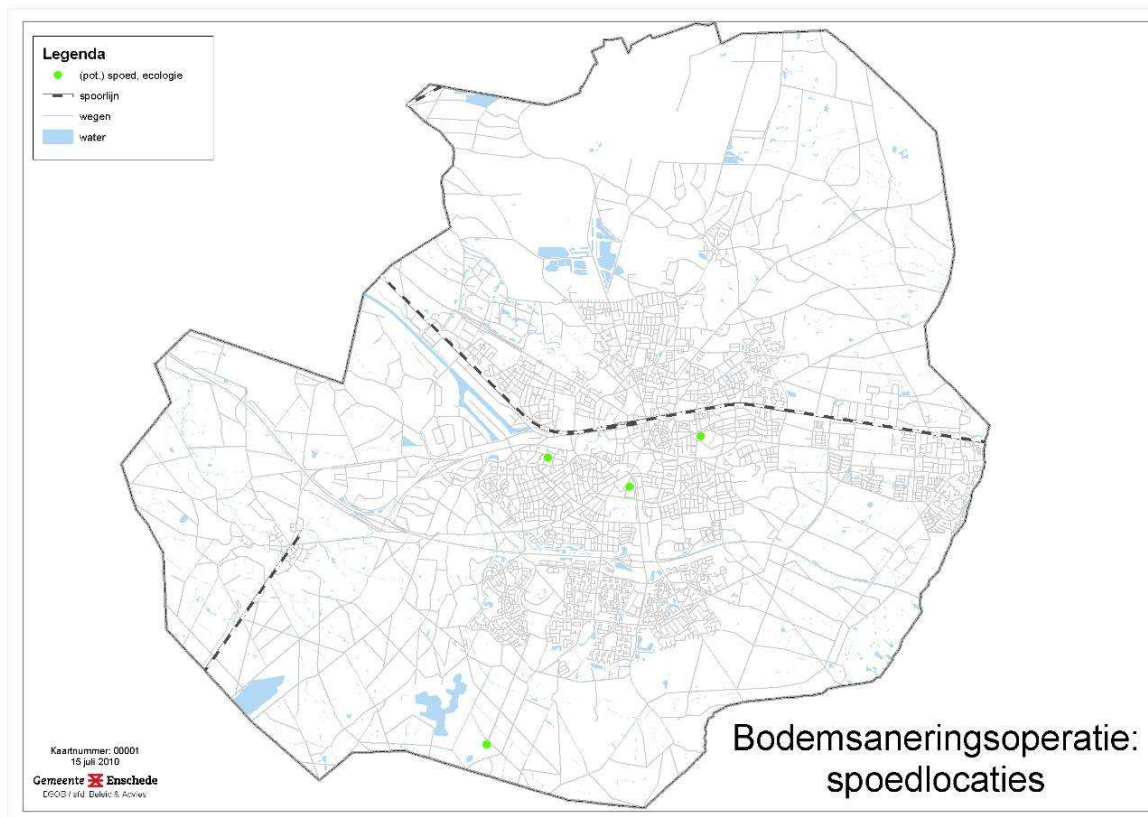
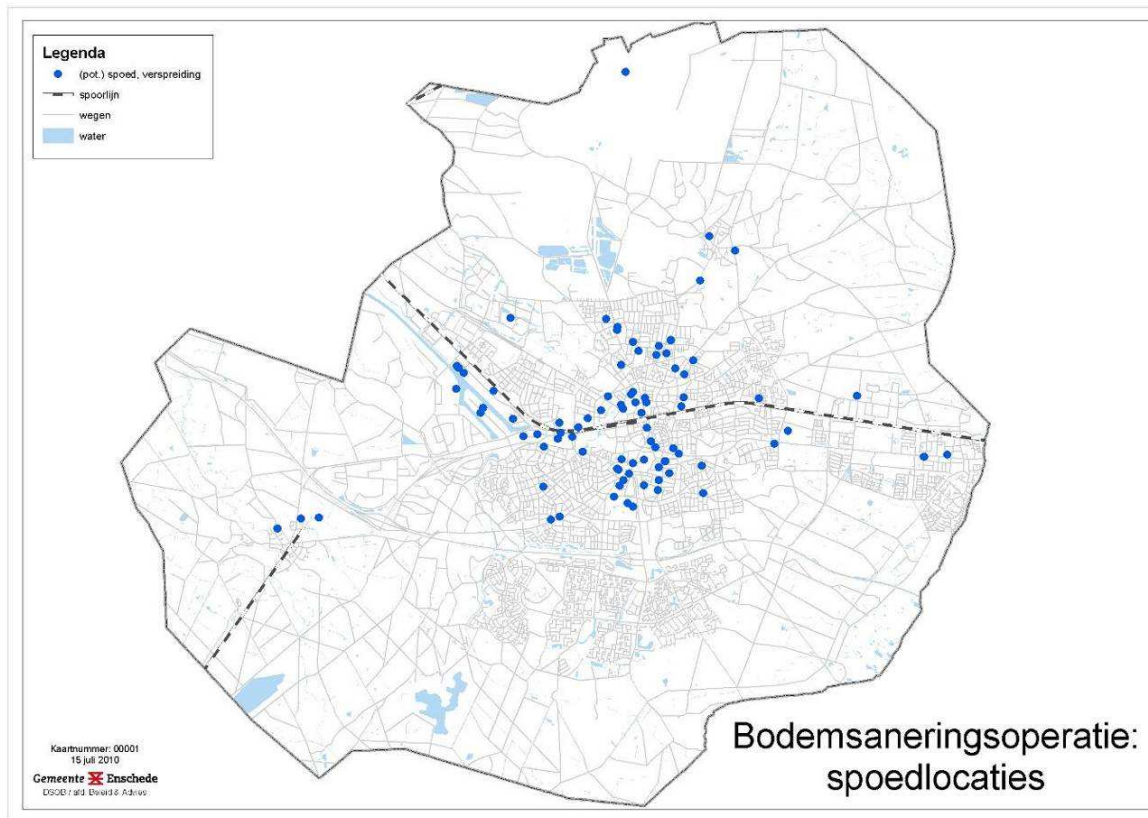
Ten aanzien van de beschikbare financiële middelen is sprake van een concreet risico dat het Rijk een bezuiniging doorvoert op de doeluitkering bodem en/of de GSB-bodemgelden. Voor een deel (met name inhouding ten behoeve van uitvoeringsorganisatie bodemconvenant) is dit risico afgedekt binnen dit werkprogramma. Wanneer de bezuiniging of taakstelling groter is dan de risicovoorziening wordt daarmee tegelijkertijd een inbreuk gedaan op het *bodemconvenant*. Daarmee is dan tevens de basis voor het onderhavige werkprogramma weggevallen. Met de MTR zal meer duidelijkheid op dit punt moeten komen.

Om deze risico's tijdig te signaleren participeert Enschede ook actief in de werkorganisatie rondom het *bodemconvenant*. vanuit de VNG-werkgroep bodem geeft Enschede mede sturing aan de uitvoering van het *bodemconvenant*. Specifiek is Enschede aangesloten bij werkgroepen op het vlak van de aanpak van spoedlocaties, gebiedsgericht (water)beheer, informatiebeheer.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: Beelden bodemkwaliteit en werkvoorraad

BIJLAGE 2: Projectenlijst werkprogramma 2010 - 2014

Projectenlijst werkprogramma bodem & ondergrond 2010 - 2014

Onderdeel	Jaarschijf (€)					(Sub) totaal €
	2010	2011	2012	2013	2014	
<u>DUB / apparaat</u>	<u>541.000</u>	<u>541.000</u>	<u>541.000</u>	<u>541.000</u>	<u>541.000</u>	<u>2.705.000</u>
- inzet apparaatskosten	338.000	338.000	338.000	338.000	338.000	1.690.000
- communicatie / informatie	100.000	100.000	100.000	50.000	50.000	400.000
- alg. kosten / reserve	73.000	73.000	73.000	123.000	123.000	465.000
	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	150.000
<u>GSB-bodem* (ISV-13)</u>	<u>400.000</u>	<u>400.000</u>	<u>400.000</u>	<u>400.000</u>	<u>400.000</u>	<u>2.000.000</u>
- aanpak spoedlocaties	50.000	50.000	--	--	--	100.000
	50.000	50.000	50.000	--	--	150.000
	50.000	--	--	--	--	50.000
	50.000	50.000	100.000	--	--	200.000
- gebiedsgericht beheer	50.000	50.000	50.000	150.000	50.000	350.000
	50.000	50.000	150.000	200.000	200.000	650.000
	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	250.000
- visie/beleid ondergrond	30.000	90.000	--	--	--	120.000
- doorloop ISV-2	10.000	--	--	--	--	10.000
	10.000	10.000	--	--	--	20.000
- alg. kosten / reserve	--	--	--	--	100.000	100.000
<u>GSB-algemeen (ISV-3)</u>	<u>500.000</u>	<u>100.000</u>	--	--	--	<u>600.000</u>
- doorloop vanuit ISV-2	500.000	100.000	--	--	--	600.000

*budget per 1-1-2011 uitgekeerd via doelmitteling bodem (DUB) in Gemeentefonds

